

sredstev, da bode mogla nadaljevati to svoje podjetje, gotovo bode rada svojo obljubo izpolnovala.

Odbor „Národne Šole“ vabi torej vse gg. slovenske učitelje, da se poprimejo dela in vsak po svojih močéh pripomore, da se izvrši namen!

Za knjižico bodo ugajali najbolj spisi naravoslovni, zemljepisni, zgodovinski, posebno iz domače povestnice, sploh spisi, ki bi dopolnovali in nadaljevali naša šolska berila. (Take tvarine je dovolj najti v učnem črteži z 19. marca 1879. l., kjer naj bi si jo vsak gg. sotrudnikov poljubno odbral.)

Da si pa odbor „Národne Šole“ zagotovi potrebno število spisov, ki naj bi se potem priobčili v I. zvezku, obrača se do onih gospodov tovarišev, ki hoté sodelovati, da mu objavijo svoje mnenje in eventuelno tudi sporočé, o čem bi hoteli pisati. Treba namreč takoj s početka pregledati tvarino in obseg. — Res da je prošnja velika, s katero je stopil ta pot odbor „Národne Šole“ pred slovensko učiteljstvo; a storil je to dobro vedoč, da mu učitelji slovenski gotovo prihité na pomoč, vsaj gre s prva samo za jedno pisano polo zanimive, poučne tvarine, ki jo vsak učitelj tekom jednega leta, a tudi prej brez velike žrtve prav lahko zmaga. Podajmo si torej roke in moževsko se združimo k blagotvornemu podjetju. Kakor drugi národi, prizadevajmo se i mi, vzgojevati in poučevati nam izročeno mladino naši domovini v korist, národu pa v čast in slavo! „Zrn do zrna pogačal!“

V Ljubljani, meseca julija 1884. l.

Za odbor „Národne Šole“:

F. Stegnar,
načelnik.

H. Podkrajšek,
odbornik.

Andr. Žumer,
odbornik.
(Dalje pride.)

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

4. Pridige za vse Nedele skuzi lejtú, katere je iz mnogih jezikov spissal inu naprej nessel Juri Japel, Fajmašter, inu Dehant per S. Kancjanu na Ježci blizu savskega mosta. I. Dejl. V' Lublani . . Kleinmajer. 1794. 8. 387. — II. Dejl. 8. 323. — V latinskem predgovoru kaže čitatelju: Quos in Praefatione Pentateuchi promiseram sermones, hic demum opinione tardius in lucem profero, ut ingenue fatear, satis incultos, et typi erroribus hinc inde scatentes . . češ, malo sem utegnil jih bolje popravljati; vikši pastir me je priganjal, naj mlajši duhovščini pomoček dam v roke; pridige naj so kratke (. . ne dimidium per suprema terrae Principis mandata praefixum horae spatium dictio excedat, quod et lassis aestate agricolis, et frigore torpentibus in hyeme sufficere luculenter perspexi), tù in tam jih vsak po svoje kaj raztegne. Slovenil sem prosto, velikrat le po smislu, iz pisateljev laških, francoskih, nemških, kateri so navadno naznanjeni itd. — Na vzgled bodi razdelitev iz Pridige na II. Nedelo po Finkuštih, od S. Rešniga Telessa:

„Ta Velika Večerja, od katere naš Evangelium govory, nam pred oči postavi ta vse molitve vrejden Zakrament svetiga Rešniga Telessa, v' katerim družiga ny, kakor Jezus Christus pravi Bog inu človek . . . On se najde tukaj 1. kakor naš Bog inu nar vikši Gospod inu Sodnik; my ga móremo tédaj z' vso ponižnostjo častiti inu moliti. Perva naša dolžnost. On je tukaj 2. kakor naš Izveličar inu Odrešenik; my se móremo tédaj

hvaležni skazati. Druga dolžnost. 3. On je naš Oče, naš Priatel, inu naš Brat; my smo tedaj njemu eno cartano lubezen dolžny. Tretja dolžnost. 4. On je naš Srednik, Bessednik, Pomočnik, inu Zaklani offer; my móremo tedaj vse zavupanje najn postaviti. Četerta dolžnost. 5. On je naša duhóvna jed, ta živež naše duše, inu naša popotnica; my ga móremo tedaj večkrat, ali vselej z' tim nar vikšim perpravlanjam, inu čistostjo te vejsty prejeti. Ta peta naša dolžnost. Vse letę dolžnosti vam bom celú ob kratkim rãzložil, ali poprej prossimo našiga pod štãltjo tiga kruha skritiga Bogá, de nam on da zastopnost, luč, inu enu volnu in poterpežlivu sërčę.“

5. Prestavljanje ene latinske Pejsmi Imenovane Ribči tih ludy. Skuzi eniga Korarja v' Celovci. Vtisnenu per J. Leonu 1803. 8. 4 l. Prestava je po nemškem prevodu (Piscatores hominum) iz Theol. prakt. Linzer Monatschrift II, 2. Primeri:

Lehrer der Menschen, und Priester der Erde
Gläubige Hirten der gläubigen Heerde,
Die ihr voll Hoffnung, wie ihr es gehöret,
Glauben, und Liebe mit Thätigkeit lehret.

*

Ribči teh duš, inu Mašniki brumni,
Čede tih Vernih Pastirji razumni!
K'terim je dannu poštnu vučiti,
Vero, lubezen skuz dela spolniti itd.

6) Svetu Pismu Noviga Testamenta, id est Biblia sacra novi testamenti . . . in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel . . et Blasium Kumerdey. Pars I. Labaci. Eger. 1784. 8. XIV. 550. — P. II. 1786. 8. II. 623. — Ed. 2. P. I. Labaci. Eger. 1800. 8. VI. 544. — P. II. Retzer. 1804. 8. II. 619. — Svetu Pismu Stariga Testamenta . . Pars I. Labaci. Eger. 1791. 8. VII. 37 † 842. — P. II. per G. Japel. Ig. de Kleinmayer. 1796. 8. III. 245.

Vladal in podpiral je to delo nekaj knezoškof Karl grof Herberstein, nekaj nadškof Mihael baron Brigido. Tiskal se je naprej Novi Zakon v dveh delih (I. Evangelija. II. Dj. Ap. — Skr. Raz.), in pošel se je donatisnil v prejšnji obliki. Poslovenila sta Novi Zakon in Starega IV. Bukve Mojzesove skupaj Japel in Kumerdej, V. Mojzesove, pa Bukve Josue, tih Sodnikov in Ruth sam Japel, kateri je spisoval posameznim zvezkom latinske predgovore. Iz teh je nam vzlasti znamenito, kar piše o prejšnjih slovenskih in o besedi sami. Na pr.:

„En desideratam tot saeculis Vulgatae in Slavo-Carniolicum idioma versionem . . . Antiqua illa Georgii Dalmatini versio nobis quidem prae manibus erat; at vel obvie rem consideranti facile patebit, novam hanc Versionem toto coelo ab illa diversam esse: Atque, ut de exactiori textus versione taceam, purior, ut speramus, et nitidior in nostra versione sermo reperitur, qui ad hodiernum loquendi modum adeo accomodatus est, ut a rudioribus etiam nulla opera intelligi queat. Quid enim illa a Dalmatino in singulis fere novi Testamenti paginis usitata vocabula: Leben, zajhen, guant, Flegar, Rihtor, falfh, fhpencia, Folk etc. sibi volunt? Numquid purius, et ad modernam loquellam accommodatius per sequentia vocabula redduntur? Shivlenje, snaminje, oblazhilo, oblafstnik, golufni, jęd, ludftvu etc. Ast, cur etiamnum, sic procul dubio objicient aliqui, non pauca retenta sunt vocabula minus Slavica, quae utique puris vocibus (Dedizh, Odshalnik, potashenje, jefer, bizhovati nam. erbizh, trófhtar, trofht, tavfhent, gajshlati etc.) reddi opportunisset? His respondemus: Non defuisse quidem voces authenticas, et civitate donatas, quibus jure optime uti licuisset, authoribus non vulgaribus (obseruetur hic de linguae nitore quaestionem esse) facem praeferebantibus, puta:

Thoma Krön Episcopo Labacensi, Mathia Casteliz, P. Hyppolito Rudolphswertensi, Adamo Bohorizh, Dalmatino, Trubero etc. Sed allata paulo ante ratio, ut nimirum rudioribus etiam intelligibiles essemus, suasit, ut voces quasdam communiter usitatas, etsi minus Slavicas, prae pure Slavicis deligeremus. Exemplo sit etc. . . Hos tamen quoad orthographiam, et linguae nitorem inter nostrates primarios authores adeo non improbamus, ut eorum scribendi normam fere quoad omnia receperimus, si pauca obsoleta vocabula demas. Inde patebit ratio cur scripserimus: Kakòr, vshe, vfaj, sdaj, naj, ràs, takú, kadar, loco: Koker, she, faj, sdej, nej, rès, tokú, keder etc. Caetera grammaticalia sunt, et in Grammatica Slavo-Carniolica ab uno nostrum proxime edenda fustius examinari poterunt . . . Jam de subsidiis . . . Primarium inter haec Biblia Ruthenica Ostrovii Anno 1581. impressa locum obtinet, quam saeculo nono a S. Cyrillo ex Graeco juxta septuaginta versam referunt. Proxima huic est celebris Eliae Huteri Editio . . . in duodecim linguis . . . Bohemica et Polonica . . . Card. Ximenis Polyglota etc. . ."

V predgovoru k I. knjigi star. zák. pripoveduje Japel, da mu je „charissimus in labore Socius“ Bl. Kumerdey odšel na višo službo v Celje, da so pri prelaganji bila na razpolaganje „Lexica Moscovitica, Polonica et Illyrica“, da skoro pripravi na dan svoje duhovne ogovore pa zgodovinski katekizem (Claudii Fleury), in da ima prestava sv. pisma tudi svoje nasprotnike: „Sed prohi dolor! Quis credet auditui nostro! Immensus fere hic labor suos habet adversarios, qui publice in versionem hanc Veteris Testamenti non minus, quam in illam Novae Legis debachantur, non quod suo eam merito destitutam credant, sed quod Religionis abscondita prophanis nunc oculis patere, et viam pestiferis erroribus per illam reclusam arbitrentur. In horum praeoccupatae mentis medelam sequens super Bibliorum lectione Tractatus in nostrate lingua ad meas enixas preces a D. Joanne Debeuz Sacerdote Curato Labacensi, cujus laus ex opusculo ipso (Govorjenje od Branja S. Pisma) patebit, compositus est“. —

O tem prevodu sv. pisma piše Šafařík Slov. Schrift. 106—7, 109—10. Dobrowský Slavin 17—18. Slovanka I. 158. Kopitar 149—151. 157 itd. — Duhoviti možje imajo velike namere, kterih pa velikrat ne morejo zvršiti. Tako je tudi Japelnu ostalo marsikaj v rokopisih, ki jih hrani licealna knjižnica Ljubljanska, na pr.:

a) Slawische Sprachlehre, das ist vollständiger Grammaticalunterricht von der krainerischen u. windischen Sprache, wie sie in Krain, in dem österreichischen Littorali, in der Grafschaft Görz, in Steiermark u. Kärnten gesprochen wird, oder vielmehr gesprochen werden sollte; dann wie sie von den Kroaten, Dalmatiern, Slawoniern, Böhmen, Polen u. Russen leicht verstanden werden kann, verfasst von Georg Japel, Domherrn etc. Hs. vom J. 1807. Fol. 388 S. Text. 50 S. Wörterverzeichnisse und 2 grosse aus mehreren Bog. bestehende Tabellen. Das Ms. ist ganz druckfertig und bereits mit dem Imprimatur dd. 23. Mart. 1807 versehen. Der Vf. starb, eben als er den Druck beginnen sollte. Kop. XLVIII. Metelko XXIV.

b) Arcticae Horulae Adami Bohorizh a. 1584 Witebergae vulgatae, nunc redivivae, seu tractatus comprehendens elementa linguarum principalium slavicae originis, videlicet Carniolicae seu Vindicae, Croaticae, Slavonicae, Dalmaticae, Bohemicae, Polonicae et Moscoviticae (Auct. Georgio Japel Canon. etc) 6 grossfol. Hefte zu 4 bis 5 Bogen Hs. — Meist vergleichende Tabellen der Flexionen der verschiedenen slavischen Dialekte; nicht vollendet (Šaf. 57. 58.).

c) Beantwortung der Frage: Welche aus den verschiedenen slawischen Sprachen man der Jugend zur leichtern Verständniss der Russ., Poln., Böhm., Dalm., Kroat., Krainer. und übrigen slawischen Mundarten beibringen solle. Japel entscheidet sich, wie leicht begreiflich, für die Slawisch-Krainerische.

— Charakteristische Zeichen einer Haupt- od. Muttersprache: Alterthum. Die der Natur sich am meisten nähernde Benennung der Dinge . . Die den ältesten Sprachen der Welt am nächsten kommende Gleichförmigkeit . . Ein gewisses mahlerisches Wesen, welches im Ausdrücke mehr eine hieroglyphische als Litteralsprache anzeigt . . Die Simplicitaet, die sich aus allen Theilen der Rede äussert etc . . . Den weit aussehenden Plan überlässt Unterzeichneter geschicktern Federn auszuarbeiten. Klagenfurt den 20. X^{ber} 1799. Georg Japel, Domherr u. Priesterhausdirektor.

„Tukajšni muzej hranuje tudi nekoliko Japelnovih rokopisov, kateri spričujejo, da resni gospod je zraven pobožnih pesmic včasih tudi kakošno šaljivo in okroglo zapel; prestavil je namreč pevsko igro ali opero Artaxerxes od P. A. Metastasia iz talijanskega, in nektare pesmi Mos. Mendelsohna, Gellerta, Kleista in Hagedorna; zložil je pesmico: „Kako se na Kranjskem proso mane“, „otročjo posteljo na kmetih“ itd. (Bleiweis. Koledar. 1856)“ — Prof. Macunu vidi se J. Japel pravim početnikom II. (učenjačke ili doktrinarne) dobe, za koje je uz cèrkvenu porabu jezik služio za pouku književnikah (od 1770—1843). „A da je Japelj u sebi osietjao niekakove zasluge, vidi se iz latinske pjesme, složene 1789, kojom se je za člana preporučao društvu „Arcadia“ u Gorici, gdje odmah na početku govori o tom:

Ille ego, qui cecini Sclavonica metra Philippo,
Dum caperet Regni publica gesta foris,
Qui normam fidei patrio sermone reduxi
Numen ut a teneris discat amare puer . . .
Sunt mihi quas lingua modulator nostrate camoenae,
Ut missis pariter pagina juncta docet:
Sunt quoque, quae praeco de te Gesnere paravi,
Tentet ut Idyllii slavica musa genus:
Et quaedam lyrico conscripsi carmina cantu,
Ut subeant varios slavica verba modos.
Ne quoque pauperiem timeat vernacula vocum
Aut sola insuetas horreat ire vias,
Illustres posui vario sermone poetas
Pro duce qui monstrent quam terat illa viam.

. . Tako je god. 1779. izišao njegov veliki katekizam u slovenskom jeziku, za koi je, posvetiv ga carici Mariji Tereziji kano znak priznanja, dobio zlatnu spomenicu u težini od jedanaest dukatah, predstavljajuću s jedne strane caricu, s druge Josipa II. — Dakle u ono se je doba slovenska radnja ovako pripoznavala; a danas?! (Pregl. slov. literature. 1863).“

„V Kamniku je samostan Franciškanerjev, kateri so se od nekaj pridno s šolami pečali, in vbogim mladenčkom poverh nauka še živež zastonj dajali. Verjetno je, da so tudi rajni Japel početni nauk v svojem rojstnem mestu dobili. U visoke šole so se nade-polni Japel v Ljubljano podali, kder so ta čas častiti očetje Jezuiti učili . . V šolah Jezuitov so se Jurj Japel učili modroslovja in bogoslovja, ter so doktor sv. pisma postali. Izučili so se mnogoterih jezikov starodavnih in sedajnih Europejskih narodov. Znali so nemško, laško in francozko, pa tudi slovenskega, svojega maternega jezika zaboravili niso. — Najde se v knjigah rajnega Japelnja in njih tovaršev marsikaj v besedi, kar bi lahko boljše bilo. Ni hvaliti da so čisto slovenske besede: zaklad, jezar, bičati itd. odvergli in z nemškimi nadomestili; — tudi ni gladko in lepo, da pišejo kareg, hlinavsko itd.; pa jih za take maličkosti del grejati Bog ovarji! Saj se med čistim zernjem vselej kaka smet najde, in pisatela ni, kateri bi svojih posebnost ne imel. Vse njih velike in obširne dela so naše hvale in pohvale vredne, kakor duhovski otroci vedna slava svojega skerbneega

očeta. Ako pomislimo čas, v katerem so živeli, in preštejemo njih spise in njih obširne težavne dela, se lahko prepričamo dobrega duha, kateri jih je za svoje ljudstvo oživiljal, in mormo po vsej pravici spoznati, da so rajni Japel bili igla naj iskreniših rodoljubov naših, kar jih je kdaj slovenska zemlja nosila. Naj jim torej naša hvala na tem svetu, v nebeškem raju pa večno plačilo bode." Tako Slomšek (v Drobntinah l. 1852. str. 121 — 129).

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

Tretje Berilo.

Jakob Zupan.

(Glej 8. berilno vajo: „Izreki“.)

Jakob Zupan se je rodil 4. julija 1785. l. v Prevojah blizo Kamnika na Gorenjskem. Bil je duhovnik, doktor bogoslovja in profesor v bogoslovnici v Ljubljani. Zaradi svoje učenosti ne le v jeziku, nego tudi v zgodovini, slovel je daleč na okrog. Bil je goreč slovenski rodoljub, pisal je v mnoge časnike, posebno pa je marljivo podpiral „Kranjsko Čebelico“ s svojimi pesnimi, katere je podpisoval s črko „S“. (t. j. bohoriški „Z“.). Zapustivši Ljubljano prišel je v Celovec ter od tod potoval peš po Štajerskem, Koroškem, Kranjskem, po Istri, Hrvatskem in Slavonskem. A vrnil se je zopet v Celovec, kjer je umrl po dolgem bolehanji 1853. l.

Kakor mnogi učeni možje, imel je tudi Zupan svoje posebnosti, a vrhu tega je bil brezobzirno odkritosrčen, zaradi česar mu je bilo pretrpeti marsikaj britkega.

Fran Cegnar.

(Glej isto berilno vajo.)

Fran Cegnar se je rodil v dan 8. decembra 1826. l. pri Sv. Duhu blizo Škofje Loke na Kranjskem. Bil je svoj čas urednik listu „Sloveniji“ in „Ljubljanskemu časniku“, a zdaj je višji brzojavni uradnik v Trstu.

Iskreni rodoljub Fran Cegnar šteje se mej najboljše pesnike slovenske. L. 1860. je izdal knjigo prelepih svojih pesni; a tudi druge mične spise imamo od njega. V našem „Tretjem Berilu“ je natisnjena krasna njegova pesen „Na grobeh“; v „Četrtem Berilu“ pa bote čitali mično pesnico Cegnarjevo: „Kosec“; obče poznana je njegova pesen „Rojakom“ („Hej rojaki, opasujmo uma svitile meče“), lep je tudi njegov „Opis Trsta“ i. t. d. Cegnar je svoj čas poučeval na Tržaški gimnaziji slovenščino, katero piše kaj lepo, gladko in pravilno. Preložil nam je vrhu tega marsikak lep umotvor iz tujega jezika na slovenščino; posebno izvrstni so njegovi prevodi nekaterih gledaliških iger slavnega nemškega pesnika Schiller-ja (izgovori: Šilerja); tū naj imenujem le po Cegnarji poslovenjeno „Marija Stuart“, „Viljem Tell“ in „Valenštajn“. V poslednjem času sodeluje Cegnar pri Tržaškem časniku „Edinosti“.

Fran Levstik.

(Glej isto berilno vajo.)

Fran Levstik rodil se je 1831. l. v Retijah pri Velikih Laščah. Hodil je najprej v domačo šolo, potem pa se je šolal v Ljubljani in na Dunaji. Vrnivši se v Ljubljano, dobil službo domačega učitelja pri grofu Pace-ji na grajščini Thurn na Dolenj-